

УДК 351.83/84:304-055.62

А. В. ДАКАЛ,
кандидат медичних наук,
докторант кафедри соціальної і гуманітарної політики,
Національна академія державного управління
при Президентіві України

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО ДОГЛЯДУ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ЇХ ПРАВ

У статті здійснено аналіз ключових аспектів реформування системи інституціонального догляду та виховання дітей в Україні в контексті захисту їхніх прав. Питання деінституалізації – зміни системи інституціонального (інтернатного) догляду та виховання дітей на систему, яка забезпечує виховання дітей у сім'ї або в умовах, максимально наближених до сімейних – розглядаються в межах державно-управлінської проблематики.

Наголошується на важливості формування громадської думки щодо шкідливого впливу інституцій та необхідності розроблення й застосування дієвих механізмів захисту дітей; влаштування дітей з дитячих будинків та інтернатів у сім'ї громадян та поступового закриття інтернатних закладів; навчання та підвищення професійної компетентності спеціалістів, які працюють у сфері захисту прав дітей; розвитку доступних послуг з підтримки дітей і сімей у громадах.

Ключові слова: права дітей, захист прав дітей, державна політика, інституційний догляд та виховання.

A. V. DAKAL,

Doctoral Candidate of the Social and Humanitarian Policy Department, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

REFORM OF THE SYSTEM OF INSTITUTIONAL CARE AND EDUCATION OF CHILDREN IN THE CONTEXT OF THEIR RIGHTS PROTECTION

The article analyzes the key aspects of institutional care and education system of children in Ukraine reforming in the context of their rights protection. The matter of deinstitutionalisation – changing the system of institutional (boarding) care and education of children to the system that provides education of children in family or in conditions close to family – is considered within the state-management issues.

It emphasizes the importance of public opinion forming regarding the harmful effects of institutions and the need to develop and use effective mechanisms to protect children; arranging children from orphanages and boarding schools to families and gradual closing of residential institutions; training and improving the professional competence of specialists working in the field of children's rights; developing options to support children and families in the communities.

Key words: children's rights, children's rights protection, public policy, institutional care and education.

А. В. ДАКАЛ,

**кандидат медицинских наук, докторант кафедры социальной и гуманитарной политики,
Национальная академия государственного управления при Президенте Украины**

РЕФОРМИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО УХОДА И ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ В КОНТЕКСТЕ ЗАЩИТЫ ИХ ПРАВ

В статье проведен анализ ключевых аспектов реформирования системы институционального ухода и воспитания детей в Украине в контексте защиты их прав. Вопрос деинституализации – изменения системы институционального (интернатного) ухода и воспитания детей на систему, которая обеспечивает воспитание детей в семье или в условиях, максимально приближенных к семейным – рассматриваются в рамках государственно-управленческой проблематики.

Отмечается важность формирования общественного мнения относительно необходимости разработки и применения действенных механизмов защиты детей; устройства детей из детских домов и интернатив в семьи граждан и постепенного закрытия интернатных учреждений; обучения и повышения профессиональной компетентности специалистов, работающих в сфере защиты прав детей; развития доступных услуг по поддержке детей и семей в общинах.

Ключевые слова: права детей, защита прав детей, государственная политика, институциональный уход и воспитание.

© Дакал А. В., 2016

Постановка проблеми. Важливість досліджень проблем захисту прав дитини визначається необхідністю практичного пошуку ефективних політичних і управлінських рішень у цій царині. Україна, підписавши Конвенцію ООН про права дитини, взяла на себе низку зобов'язань щодо покращання добробуту дітей. У цьому документі наголошується, зокрема, на тому, що діти повинні зростати в сімейному оточенні, а сім'ям мають бути надані необхідні захист і підтримка, адже тільки сімейне середовище здатне забезпечити дитині умови для повноцінного розвитку. Водночас тенденції, які характеризують становище дітей в Україні впродовж останніх років, залишаються тривожними. Однією із найважливіших проблем у цьому плані є реформування системи опіки над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, забезпечення права дитини на проживання в сімейному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дотримання прав дітей, позбавлених батьківського піклування, вже не перше десятиліття перебуває в полі зору зарубіжних науковців і практиків. Так, міждисциплінарна група науковців під керівництвом директора Центру розвитку дитини Гарвардського університету довела, що наявність одного міцного зв'язку з авторитетним поважним дорослим є ключовим фактором формування у дитини життєстійкості – здатності позитивно та адаптивно реагувати на життєві труднощі. Як показують результати досліджень, під час свого розвитку мозок значною мірою покладається на низку періодичних взаємодій, які виникають між маленькою дитиною та тим, хто про неї піклується: “Саме наявність регулярного спілкування та взаємодії є тим середовищем, у якому формуються ключові навички – такі, як здатність до планування, відслідковування, регуляції поведінки, здатність пристосовуватися до мінливих обставин, які дають змогу дитині вистояти в часи незгод” [1].

Більшість фахівців доходять висновку, що бідність призводить до інституалізації дітей і є її основною причиною, а інші соціальні фактори, такі як розпад сімей, багатодітність, фізичні вади (батьків чи дітей), безробіття, неповне батьківство, алкоголізм і вживання наркотиків, є прискорювальними чинниками, що не дають можливості сім'ї виправити ситуацію [2, с. 5].

Жорстка громадська критика виховання дітей в інтернатних закладах, яка ґрунтувалася на наукових дослідженнях, а також висока вартість утримання інституційних закладів були головними факторами, що змусили уряди багатьох країн стати на шлях деінституалізації [3, с. 6]. І хоча шлях цей не є простим і однозначним, дедалі більше держав його обирає.

Протягом останніх років спостерігається також посилення уваги до цієї проблеми на вітчизняних теренах. Так, у монографії “Бідність та нерівні можливості дітей в Україні”, підготовленій колективом науковців на чолі з Е.М.Лібановою [4], досліджено вплив соціально-економічного розвитку на становище дітей; запропоновано адаптовану до українських умов концепцію дослідження бідності та нерівних можливостей дітей; вивчено окремі складові добробуту сімей з дітьми; проаналізовано становище уразливих категорій дітей; розроблено пропозиції щодо підвищення ефективності державної соціальної допомоги з метою подолання бідності та нерівності серед дітей.

Ю.П.Харченко, аналізуючи основні аспекти реформування державного управління у сфері забезпечення соціально-правового захисту дітей, позбавлених батьківської опіки, приділила значну увагу історії цього питання [5], а врахування уроків історії, як відомо, є необхідною умовою досягнення позитивних результатів сучасних політичних практик.

І.М.Лопатченко та І.С.Лопатченко виділяють дві важливі технології в профілактиці соціального сирітства, якими є соціальна журналістика як атрибут соціальної політики держави та соціальні мережі як новітня технологія звернення державних інституцій до широких верств населення [6, с. 443]. Зауважимо, що на сьогодні держава недостатньо використовує можливості обох зазначених технологій.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Попри наявність значної кількості публікацій, що стосуються окресленої проблематики, бракує робіт, у яких з погляду державного управління розглядаються питання деінституалізації – зміни системи інституціонального (інтернатного) догляду та виховання дітей на систему, яка забезпечує виховання дітей у сім'ї або в умовах, максимально наближених до сімейних.

Тож метою статті є аналіз ключових аспектів реформування системи інституціонального догляду та виховання дітей в Україні в контексті захисту їхніх прав.

Виклад основного матеріалу. Під закладами інституціонального догляду дітей розуміються інтернати заклади та заклади соціального захисту дітей, а сам інституційний догляд трактується як стаціонарний догляд, під час якого вимоги та інтереси установи часто домінують над індивідуальними потребами дітей, оскільки діти ізольовані від зовнішнього світу та змушені проживати разом, не мають достатнього контролю над власним життям та щодо рішень, які на них впливають.

Комітет ООН із прав людини (UNHCHR) неодноразово наголошував на тому, що інституційна опіка має використовуватися тільки як останній ресурс для дітей, про яких не можуть подбати вдома чи в сімейному оточенні. Проте часом спостерігається скептичне ставлення до можливості використання сімейних форм опіки для всіх дітей. Цей скептицизм, можливо, пов'язаний із тривалою дискримінацією певних етнічних груп, неповносправних осіб та людей, уражених ВІЛ/СНІДом [2, с. 67]. Зрозуміло, що слід враховувати інтереси цих та інших груп осіб з особливими потребами, знаходити компромісні рішення. Загальний діалогізм державної політики має виступати як консенсус, конструктивна взаємодія рівноправних дискурсивних просторів [7, с. 43].

У той час як деінституціалізація стала міжнародним трендом (Європейський Союз визнає цю проблему однією з першочергових у сфері захисту прав дітей, а уряди багатьох країн розробляють та впроваджують масштабні стратегії з деінституціалізації), в Україні інтернатна система утримання і виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, за рахунок розгалуженості, регламентованості діяльності, фінансової підтримки з боку держави поки що займає вагоме місце в системі державної опіки. Характерною при цьому для вітчизняної практики є певна неузгодженість у статистичних показниках.

Так, за офіційними даними, на 1 січня 2016 р. в Україні (без урахування окупованих територій Сходу та Криму) налічувалося 73182 дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування. Із них лише 20–23% – сироти, решта – діти, позбавлені батьківського піклування [8].

Стосовно кількісних показників щодо дітей, які перебувають на місцевому обліку з усиновлення служб у справах дітей, за даними Міністерства соціальної політики України, станом на 30 червня 2016 р. їх нараховувалося 17609 осіб, у тому числі 11533 дитини були охоплені сімейними формами виховання [9].

Результати ж моніторингового дослідження функціонування системи інтернатних закладів та закладів соціального захисту дітей, яке було проведене Уповноваженим Президента України з прав дитини спільно з Альянсом “Україна без сиріт”, свідчать, що в інтернатних закладах виховується 103 995 дітей, при цьому із них лише близько 10 тис. – це діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, у решти є батьки. У середньому в Україні кожні 3 дні 250 дітей влаштовуються до закладів інституціонального догляду, а кожна 35-та дитина в Україні – вихованець інтернатного закладу певного типу [10].

В Україні функціонує 774 інтернатних заклади та заклади соціального захисту дітей. Із загальної кількості дитячих закладів найпоширенішими є спеціальні загальноосвітні школи-інтернати для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку (263 заклади), спеціалізовані загальноосвітні школи-інтернати з поглибленим вивченням окремих предметів та курсів, ліцеї-інтернати, гімназії-інтернати, колегіуми-інтернати (91 заклад), загальноосвітні школи-інтернати для дітей, які потребують соціальної допомоги (89 закладів). Найменшу групу закладів в Україні становлять дитячі будинки (38 закладів), будинки дитини (38 закладів) та притулки для дітей (8 закладів).

На цей час за існуючої системи освіти установи де-факто надають соціальні послуги і виконують замість батьків виховну функцію. За словами Уповноваженого Президента України з прав дитини М.Кулеби, такої практики немає в жодній демократичній країні; там освітні та соціальні

послуги відокремлені одна від одної [11]. Крім того, в умовах децентралізації діюча система інституціонального догляду дітей не сприяє формуванню відповідальності громади за своїх дітей.

Особливо важливим для країни є розв'язання проблем уразливих категорій дітей. Стосовно неблагополучних сімей існує проблема своєчасного виявлення, обліку, проведення соціального інспектування та супроводження; надання комплексної допомоги сім'ям з дітьми з метою запобігання виникненню кризових ситуацій; проведення постійного моніторингу становища дітей, які тривалий час перебувають у складних життєвих обставинах [4, с. 276].

Ухвалюючи рішення щодо дітей, державні органи часто порушують їхні права, безпідставно вилучаючи дитину із сім'ї або ж не надаючи їй необхідної підтримки, чи навпаки, не забирають дитину із сім'ї, в якій вона піддається насильству та жорстокому поводженню, тим самим теж порушуючи її права.

Згідно із Сімейним кодексом України кожна дитина має право зростати в родині, де батьки керуються найкращими інтересами дитини в процесі її виховання. Але соціально-економічні негаразди є причиною того, що родини опиняються у складних життєвих обставинах. Таким родинам надається недостатній обсяг соціальних послуг із запобігання виникненню кризових ситуацій.

Серйозність цієї проблеми підтверджується тим, що щороку судами виносяться рішення про вилучення 8000–11000 дітей з їхніх родин. Незважаючи на те, що було вжито важливих заходів щодо розвитку сімейних форм виховання для дітей, вилучених з їхніх біологічних родин, розміщення дітей в інтернатні заклади є поширеним в Україні і не лише тоді, коли були вичерпані всі інші можливості [4, с. 277].

Крім того, наявність у країні системи інтернатів створює для багатьох родин, що опинилися в складних життєвих обставинах, спокусу позбутися “проблем з дитиною”, віддавши її на виховання в державний заклад. Діюча система негативно впливає на сім'ю, яка покликана бути основою здорового суспільства. Однак влада і саме суспільство не завжди повною мірою усвідомлюють негативні наслідки інтернатного виховання та можливі шляхи розв'язання цієї проблеми.

Зростаючи в державних інституціях, діти не набувають достатніх навичок для успішної соціальної інтеграції. Більшість з них не отримує навіть базової середньої освіти, стає бездомними, безробітними, правопорушниками, не маючи змоги створити власну сім'ю.

У Мінімальних стандартних правилах ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (“Пекінські правила”) [12], вказується, що національні публічні адміністрації повинні створювати умови, які дають змогу забезпечити змістовне життя дитини в суспільстві, сприяти розвитку особистості, здобуттю освіти, максимально запобігти виникненню девіантних нахилів та антисоціальної поведінки.

Як показують дослідження, зростання в інституціях є шкідливим для дітей будь-якого віку і має довгострокові наслідки для їхнього здоров'я та психологічного розвитку [1]. Піклування про дітей не можна обмежувати лише забезпеченням задовільних умов проживання. Навіть найкраще обладнані інституції не дають можливості забезпечити дитині достатню індивідуальну увагу, мотивувати до вибору професії чи навчального закладу, а також у разі необхідності здійснювати індивідуальну терапію та реабілітацію дитини, враховуючи її психологічні та фізичні особливості.

Перебування в інституціях дітей віком від 0 до трьох років є особливо травматичним. Раннє дитинство – важливий етап розвитку особистості, що впливає на подальше життя та формування здоров'я, а відсутність емоційної стабільності, уваги та розвитку особистісної ідентичності стають ключовими факторами безповоротних змін у житті дитини. Також, перебуваючи у закладах, діти стають обмеженими в ресурсах для успішної інтеграції в суспільство.

Важливе значення має і фінансовий аспект. На утримання дитини в інтернатних закладах та закладах соціального захисту держава виділяє від 14 до 3 тис. грн на місяць. Загальний обсяг фінансування інтернатних закладів в Україні становить понад 5 млрд грн. При цьому безпо-

середні витрати на утримання дітей (харчування, одяг, лікування, взуття) становлять лише 12% від загальної суми коштів, оплата комунальних послуг – 11%, заробітна плата персоналу – 70% [10]. Як бачимо, на фінансування інтернатів держава витрачає значні кошти. Було б більш доцільним спрямувати їх на підтримку родин, забезпечити дітей необхідними послугами в межах громади та зробити все можливе, щоб ці діти залишалися в сім'ях.

Підтримка існуючої мережі державних закладів не лише є більш витратною, ніж фінансування соціальних послуг з підтримки сім'ї, а й закладає довгострокові суспільні витрати на подолання наслідків травматичного виховання дітей.

На часі запровадження дієвого механізму соціального захисту з метою запобігання потенційним соціальним ризикам для найбільш уразливих категорій дітей і родин. Профілактика – це економічно виправданий підхід, що гарантує найкраще забезпечення сім'ї та дітей, тож їй варто надавати набагато більше уваги в процесі здійсненні реформування системи інституціонального догляду та виховання дітей в Україні. Проте нині в цій сфері накопичилася низка проблем, що потребують невідкладного розв'язання.

Так, забезпечення прав дітей, соціальної підтримки уразливих сімей з дітьми відповідно до чинних нормативно-правових актів покладено на основних суб'єктів соціальної роботи – служби у справах дітей, центри соціальних служб для сімей, дітей та молоді, установи закладів освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, молоді, спорту і органів внутрішніх справ. Практика підтверджує, що з проблемною сім'єю можуть одночасно працювати спеціалісти кількох зазначених вище відомств, проте їх дії на сьогодні є недостатньо скоординованими, відсутнє навіть спільне бачення методології підтримки сімей з дітьми, формування засад відповідального батьківства, розуміння потреб дитини, якості її догляду та виховання і виконання батьківських обов'язків.

Крім того, суб'єкти надання послуг переважно сконцентровані в містах – обласних і районних центрах. На більшості територій відсутня первинна ланка соціальної роботи із сім'ями з дітьми на рівні громад. Критичною є ситуація з фахівцями із соціальної роботи, що ускладнює раннє виявлення проблем та доступність послуг. Тож розв'язання цих проблем на рівні громад стає фактично неможливим. Несвоєчасне втручання негативно позначається на забезпеченні потреб дитини і нівелює батьківські функції, що нерідко призводить до вилучення дитини із сім'ї та поміщення її до інтернатної установи. Проте, як свідчать дослідження, колишні вихованці інтернатів у 10 разів частіше за інших дітей зазнають сексуального насильства, у 30 разів частіше стають алкозалежними, в 45 разів частіше – безробітними [13].

Не можна залишити поза увагою й те, що триває залучення до навчання в інтернатних закладах дітей із малозабезпечених сімей. І сьогодні, коли зростається багато державних програм, підвищилася плата за харчування дітей в освітніх закладах, запроваджується плата за відвідування гуртків і секцій, дорожчають продукти харчування, комунальні послуги та плата за проїзд, рівень бідності підвищується. Вочевидь, такий стан справ лише прискорить потрапляння дітей до інтернатних закладів.

Водночас органи влади приділяють недостатньо уваги окресленим проблемам. Так, Кабінет Міністрів України 6 років поспіль порушує вимоги Закону про охорону дитинства, не подаючи щорічний звіт Верховній Раді про демографічну ситуацію, становище дітей і тенденції у цій сфері.

Передбачена законодавством персоніфікована реєстрація внутрішньо переміщених дітей не проводиться. Не документуються діти, які втратили батьківське піклування, натомість Мінсоцполітики України звітує про зменшення кількості посиротілих дітей. За 2 роки проведення антитерористичної операції кількість дітей, яких держава визнала дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, зменшилась на 18 тис. В Україні втрачено системний облік дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Два роки поспіль кількість дітей, які були усиновлені або влаштовані в сім'ї громадян України, зменшується. Водночас зростає кількість громадян України, які звертаються до місцевих органів виконавчої влади із

заявами про бажання усиновити дітей або взяти їх на виховання у свої сім'ї. Суди, порушуючи чинне законодавство, розглядають позови щодо позбавлення батьківських прав, їх поновлення, усиновлення протягом дев'яти місяців замість двох, як передбачено Цивільним процесуальним кодексом [14]. Зазначене свідчить про наявність суттєвих перешкод для успішного реформування системи інституціонального догляду та виховання дітей в Україні.

У цьому контексті, на нашу думку, надзвичайно важливим є:

- формування громадської думки щодо шкідливого впливу інституцій та необхідності розроблення й застосування дієвих механізмів захисту дітей;
- улаштування дітей з дитячих будинків та інтернатів у сім'ї громадян та поступове закриття інтернатних закладів;
- навчання та підвищення професійної компетентності спеціалістів, які працюють у сфері захисту прав дітей;
- розвиток доступних послуг з підтримки дітей і сімей у громадах.

Висновки. Зміна пріоритетів державної політики у сфері дитинства вимагає активізації соціальної роботи, спрямованої на запобігання розміщенню дітей в інтернатних закладах і захист їхнього права на сімейне виховання.

Деінституалізація не повинна обмежуватися тільки виведенням дітей із інтернатних закладів, вона має передбачати розвиток мережі превентивних і підтримуючих послуг на рівні громади, орієнтованих на задоволення потреб дітей і захист їхніх прав. Мається на увазі:

- забезпечення умов для повернення дітей, які зараз перебувають у закладах, у рідні сім'ї або переведення їх на сімейні форми виховання (усиновлення, опіка родичів, прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу);
- запобігання розлученню дітей з батьками та їх влаштування до інтернатних закладів шляхом запровадження послуг з підтримки дітей і сімей у громадах;
- підготовка до самостійного життя, забезпечення соціального включення випускників інтернатних закладів.

Поряд із боротьбою з наслідками порушень прав дітей слід приділити більше уваги створенню середовища, сприятливого для їх виховання та розвитку. Для цього потрібно:

- розмежувати повноваження щодо соціального захисту дітей у системі органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади на різних рівнях адміністративно-територіального устрою;
- забезпечити наявність у структурах виконавчих органів об'єднаних територіальних громад посадових осіб, відповідальних за захист прав дітей;
- запровадити механізм державного контролю за дотриманням законодавства України та якістю надання соціальних послуг.

Напрями подальших досліджень. Розгляд проблем захисту прав дітей з позицій державного управління виявляє, по суті, здатність суспільства і держави забезпечити оптимістичний варіант майбутнього України. З огляду на це об'єктом майбутніх наукових розвідок у цьому контексті мають стати системне реформування, пов'язане зі здійсненням політики стосовно дитячого добробуту, розвиток служб підтримки сімей у громадах, застосування в Україні відповідного зарубіжного досвіду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. The Science of Resilience. Why some children can thrive despite adversity by Bari Walsh [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gse.harvard.edu/news/uk/15/03/science-resilience>
2. Картер Річард. Опіка над дітьми: сім'я і держава. Вплив інституційної форми виховання на розвиток дітей (моніторинговий звіт) : пер. з англ. / Річард Картер. – Київ : Логос, 2005. – 88 с.

3. Кузьмінський В. Навіщо реформувати інтернатну систему: чого нас вчить історія / Володимир Кузьмінський // Права дітей. – 2010. – № 1 (9). – С. 4–6.
4. Бідність та нерівні можливості дітей в Україні / [Л. М. Черенько, С. В. Полякова, А. Г. Реут та ін.] ; за ред. Е. М. Лібанової. – Київ : Ін-т демографії та соц. дослідж. НАН України, Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Укр. центр соц. реформ, 2009. – 288 с.
5. Харченко Ю. П. Аспекти трансформації державного управління у сфері соціально-правового захисту дітей без батьків в Україні [Електронний ресурс] / Ю. П. Харченко // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2015. – № 1. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2015_1_25
6. Лопатченко І. М. Сучасні медіа-комунікативні технології профілактики соціального сирітства / І. М. Лопатченко, І. С. Лопатченко // Публічне управління XXI століття: форсайтінг успіху : зб. тез XVI Міжнар. наук. конгресу, 21 квіт. 2016 р. – Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2016. – С. 443–445.
7. Комунікативна діяльність публічної особи : навч.-метод. посіб. / уклад. : С. А. Бронікова, Т. Д. Єгорова, Р. І. Ленда та ін. ; за ред. І. М. Плотницької, Н. Г. Попович. – Київ : НАДУ, 2014. – 48 с.
8. В Україні – понад 73 тисячі дітей-сиріт / УНІАН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://health.unian.ua/country/1318291-v-ukrajini-ponad-73-tisyachi-ditey-sirit.html>
9. Кількісні показники щодо дітей, які перебувають на місцевому обліку з усиновлення служб у справах дітей регіонів, станом на 30 черв. 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/category?cat_id=159872
10. Моніторингове дослідження функціонування системи інтернатних закладів та закладів соціального захисту дітей (закладів інституціонального догляду) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/00/19/29/17d0ed24dde1279b11273ebe4f05d0ed_1455184778.pdf
11. Відбулось перше засідання робочої групи з реформування інтернатних закладів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/vidbulos-pershe-zasidannya-robochoyi-grupi-z-reformuvannya-i-36701>
12. Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх [Електронний ресурс] : ООН; Правила, Міжнар. док. від 29 листоп. 1985 р. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_211
13. Парламентські слухання “Сімейна політика України – цілі та завдання”, 17 черв. 2015 р. [Електронний ресурс] / доп. С. О. Устименка. – Режим доступу : http://static.rada.gov.ua/zakon/new/par_sl/sl1706115.htm
14. Пояснювальна записка до проекту Постанови Верховної Ради України “Про проведення парламентських слухань на тему: “Права дитини в Україні: забезпечення, дотримання, захист”, 12 жовт. 2016 р. [Електронний ресурс] / І. В. Сисоєнко, А. Л. Палатний, Ю. О. Павленко. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59856

REFERENCES

1. The Science of Resilience. Why some children can thrive despite adversity by Bari Walsh, available at: <http://www.gse.harvard.edu/news/uk/15/03/science-resilience> (accessed 2 December 2016)
2. Karter, R, (2005), Opika nad dit'my: sim'ya i derzhava. Vplyv instytutsiynoyi formy vykhovannya na rozvytok ditey (monitorynhovyy zvit) [Custody of children: the family and the state. The impact of institutional forms of education on child development], Lohos, Kyiv, Ukraine.
3. Kuz'mins'kyu, V. (2010), Navishcho reformuvaty internatnu systemu: choho nas vchyt' istoriya [Why reform the orphanage system: what history teaches us], Prava ditey, vol. 1(9), – pp. 4–6.
4. Cheren'ko, L.M., Polyakova, S.V., Reut, A.H. and others (2009), Bidnist' ta nerivni mozhlyvosti ditey v Ukrayini [Poverty and unequal opportunities for children in Ukraine], in Libanova,

E.M. (Ed.), Instytut demohrafiyi ta sotsial'nykh doslidzhen' NAN Ukrayiny, Dytyachyy fond OON (YuNISEF), Ukrayins'kyi tsentr sotsial'nykh reform, Kyiv, Ukraine.

5. Kharchenko, Yu.P. (2015), Aspekty transformatsiyi derzhavnoho upravlinnya u sferi sotsial'no-pravovoho zakhystu ditey bez bat'kiv v Ukrayini [Aspects of the transformation of public administration in the field of socio-legal protection of children deprived of parental care in Ukraine], Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya i mistsevoho samovryaduvannya, [Online], vol. 1, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2015_1_25. (accessed 2 December 2016)

6. Lopatchenko, I.M. and Lopatchenko, I.S. (2016), Suchasni media komunikatyvni tekhnolohiyi profilaktyky sotsial'noho syrit-stva [Modern Media Communication Technologies of Social Orphanage Prevention], in: Publichne upravlinnya XXI stolittya: forsaytynh uspihku : zb. tez XVI Mizhnar. nauk. konhresu, Vyd-vo KharRI NADU "Mahistr", Kharkov, pp. 443–445.

7. Bronikova, S. A., Yehorova, T. D., Lenda, R. I. and others (2014), Komunikatyvna diyal'nist' publichnoyi osoby [Communicative activities of public person] in Plotnyts'ka, I. M. and Popovych, N. H. (Ed.), NADU, Kyiv, Ukraine.

8. V Ukrayini – ponad 73 tysyachi ditey-syrit, UNIAN, available at: <http://health.unian.ua/country/1318291-v-ukrajini-ponad-73-tisyachi-ditey-sirit.html> (accessed 2 December 2016)

9. Kil'kisini pokaznyky shchodo ditey, yaki perebuvaly na mistsevomu obliku z usynovlennya sluzhb u spravakh ditey rehioniv, 30.06.2016 available at: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/category?cat_id=159872 (accessed 2 December 2016)

10. Monitorynhove doslidzhennya funktsionuvannya systemy internatnykh zakladiv ta zakladiv sotsial'noho zakhystu ditey (zakladiv instytutysynoho dohlyadu), available at: http://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/00/19/29/17d0ed24dde1279b11273e4f05d0ed_1455184778.pdf (accessed 2 December 2016)

11. Vidbulos' pershe zasidannya robochoyi hrupy z reformuvannya internatnykh zakladiv, available at: <http://www.president.gov.ua/news/vidbulos-pershe-zasidannya-robochoyi-grupi-z-reformuvannya-i-36701> (accessed 2 December 2016)

12. The Verkhovna Rada of Ukraine (1985), Minimal'ni standartni pravyla OON, shcho stosuyut'sya vidpravlennya pravosuddya shchodo nepovnolitnikh, OON; Pravyla, Mizhnarodnyy dokument available at: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_211. (accessed 2 December 2016)

13. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), Parlament's'ki slukhannya "Simeyna polityka Ukrayiny – tsili ta zavdannya", Dopovid' Ustymenka S. O. available at: http://static.rada.gov.ua/zakon/new/par_sl/sl1706115.htm (accessed 2 December 2016)

14. The Verkhovna Rada of Ukraine (2016), Poyasnyuval'na zapyska do proektu Postanovy "Pro provedennya parlament's'kykh slukhan' na temu: "Prava dytyny v Ukrayini: zabezpechennya, dotrymannya, zakhyst", Sysoyenko, I. V., Palatnyy, A. L. and Pavlenko, Yu. O. available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59856 (accessed 2 December 2016)

SUMMARY

The article analyzes the key aspects of institutional care and education system of children in Ukraine reforming in the context of their rights protection.

It emphasizes the importance of public opinion forming concerning the harmful effects of institutions and the necessity to develop and use effective mechanisms for children protection. After signing the UN Convention on the Rights of a Child Ukraine has made a number of commitments on children welfare improving. This document particularly emphasizes that children should grow up in family environment and families should be provided with needed protection and support, since only family environment can provide conditions for complete development of a child. At the same time, the trends that characterize the situation about children in Ukraine in recent years remain disturbing. In this respect, one of the major problems is reforming of the system of orphans and deprived of parental care children custody, ensuring children's rights to live in family environment.

Thus, an interdisciplinary group of scientists governed by Harvard University Center of Child Development has proved that having a strong connection with a significant adult is a key factor in resilience formation, which means ability to react positively and adaptively to challenges of life.

When studying the latest scientific research it could be concluded that there is the lack of works, which in terms of the state management system deal with changing institutional (boarding) care and education of children to the system that provides education of children within families or in conditions which are close to family.

So the purpose of the article is analysis of the key aspects of reforming the system of institutional care and education of children in Ukraine in the context of their rights protection.

Research has shown that the growth of children in orphanages is harmful for children of all ages, and it has long-term consequences for their health and psychological development. Children need a lot more than satisfactory living conditions. Even well equipped boarding schools do not allow to provide a child sufficient attention, to motivate to choosing profession or educational establishment and, if necessary, to carry out individual therapy and rehabilitation of a child according to its psychological and physical characteristics. Staying of children aged 0 to 3 years in orphanages is particularly traumatic. Early childhood is an important stage of personal development that affects the future life and health, and the lack of emotional stability, attention and development of personal identity become key factors for irreversible changes in child's life. Also, children staying in institutions are limited in resources for successful integration into society.

The financial side of things is also important. For the maintenance of a child in boarding institutions and social protection establishments the state allocates 14 to 3 thousand UAH per month. Total funding for orphanages in Ukraine is more than 5 billion UAH. Direct costs for children maintenance (food, clothing, medical treatment, shoes) are only 12% of the total costs, utilities – 11%, staff salaries – 70%. As we can see, the government spends heavily for boarding financing. It would be expedient to direct the costs to support families, to provide children with necessary services within the community, and to do everything possible to these children remain in families.

While rejection of institutions has become an international trend (European Union recognizes this issue as one of the priorities in the field of children's rights), in Ukraine maintenance of boarding school system and upbringing of orphans and children deprived of parental care due to its branching, regimentation of actions, financial support from the state still occupies an important place in the system of state custody. Distinctive thing of national practices is a certain inconsistency in statistical terms.

However, the authorities do not pay enough attention to the outlined problems. Thus, for six years in a row the Cabinet of Ministers of Ukraine violates the requirements of the Law on Child Protection by not providing to Parliament an annual report about the demographic situation, the situation of children and its trends.

Personified registration of internally displaced children, which is provided by law, is not carried out. Children who lost parental care are not documented, while the Ministry of Social Policy reports on reducing the number of orphaned children. The recording system of orphans and children deprived of parental care in Ukraine is lost. For two years in a row there is a decrease in the number of children who have been adopted or arranged in families of citizens of Ukraine. At the same time, the number of citizens of Ukraine who turn to local authorities with the application for the adoption of children or taking them for upbringing in their families increases. The courts, in violation of the law, consider claims regarding deprivation or restoration of parental rights and adoption within nine months instead of two, as it is provided in the Civil Procedure Code. The above indicates the presence of significant barriers to successful implementation of the institutional care and education of children system reforming in Ukraine.

The object of future research in this context should be systemic reforming processes in children welfare policy, development of family support services in communities, using the relevant international experience in Ukraine.